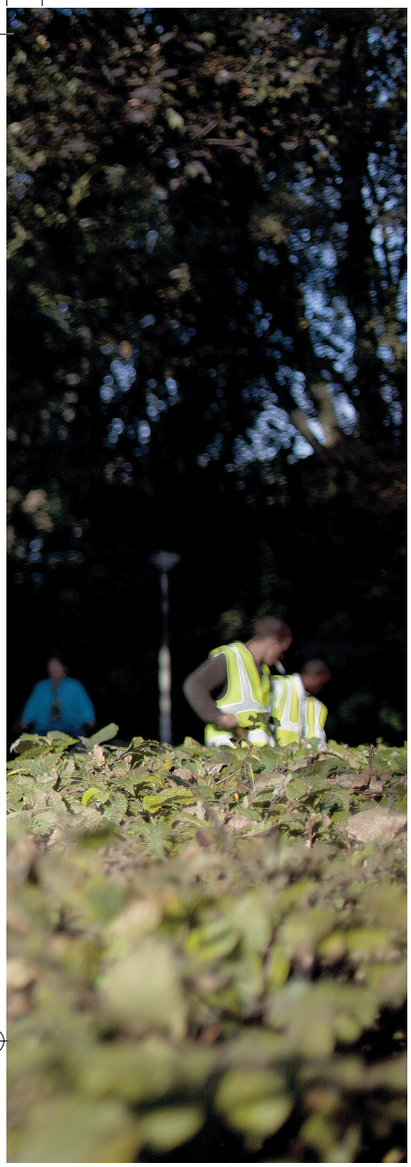

Moderne schandpaal

De werkstraf staat weer volop in de publieke belangstelling. Zoals in het verleden wel vaker discussie ontstond over het nut van werkstraf ten opzichte van gevangenisstraf, worden ook nu weer steeds hardere en langere straffen geëist. Reclassering Nederland, verantwoordelijk voor de uitvoering van 35.000 werkstraffen per jaar, erkent de roep om vergelding, maar benadrukt dat zij ook een afschrikkende en een opvoedende rol heeft.
Van de zomer stond de Reclassering even in het middelpunt van de belangstelling door het plan dat directeur Sjef van Gennip aankondigde. Om de burger te laten zien dat gestraften ook iets terugdoen voor de samenleving, wilde hij hen rond laten lopen met een hesje met daarop 'Werkt voor de samenleving'. Een moderne schandpaal, vonden linkse partijen. Nog steeds veel te soft, riep de rechterzijde. Uiteindelijk is er niets met het plan gedaan.
Het aantal werkstraffen is intussen enorm toegenomen. Waren dat er in 2000 nog vijfduizend per jaar, in 2011 is dat getal verzevenvoudigd.
Uit recent onderzoek van het Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) zou blijken dat werkstraffen werken: het zou de helft minder recidive opleveren dan een gevangenisstraf. Bovendien kost een werkstraf aanzienlijk minder dan een gevangenisstraf: zeventig tot tachtig euro per dag tegenover 240 euro per dag. Critici stellen echter vraagtekens bij de onderzoeksmethoden van het NSCR: waarom is niet uitgezocht hoe recidive zich over een langere periode ontwikkelt en hoe komt het dat de recidivepercentages hetzelfde blijven terwijl er steeds meer werkstraffen worden opgelegd?
Reclassering Nederland moet de komende twee jaar zeven miljoen euro bezuinigen. Omdat individuele werkstraffen goedkoper zijn dan groepswerkstraffen, moet de verdeling individuele en groepswerkstraffen in 2013 veranderd zijn van 30-70 naar 40-60. Er vallen volgens Van Gennip geen gedwongen ontslagen.
Fotograaf Jerry van der Weert en journalist Marianne Lamers leggen de werkstraf in Nederland het komende half jaar onder de loep. Amsterdam is de eerste plek die zij aandoen.

tig: “Dat konden we vroeger wel, maar we hebben nu nog maar heel weinig in ons pakket. We kunnen mensen nu alleen nog maar verwijzen naar de Dienst werk en inkomen (DWI).”
Veldman kan het weten: hij was in 1995 degene die de werkstraf in zijn huidige vorm opzette in Amsterdam. “Toen had je alleen nog maar individuele straffen. De reclassering wilde voor de moeilijke mensen ook groepsprojecten opzetten.” Hij heeft in die zestien jaar heel wat geleerd. “Je moet ze duidelijke opdrachten geven, maar ze niet tegen de haren instrijken.” Hij moet lachen om de herinnering van ‘die enorme neger’ die uit zijn dak ging en bovenop de tafel ging staan schreeuwen toen collega-werkmeesters een keer andere regels toepasten. “Het is hier geen strafkamp. Als jij gedwongen wordt iets te doen, zet jij ook je hakken in het zand.”
Je moet ze niet dwingen. We horen het vaker. Maar dat was toch net het hele idee van een werkstraf? Dat je iets móet doen?

Als we een dag later met werkmeester Arjan (49) en vier werkstraffers in het Amstelpark zijn, horen we van hem hetzelfde: “Mensen willen gestraften het liefst zien lijden, maar als het dwangarbeid wordt, krijg ik ze nooit zo ver dat ze hier een vijver graven of een vlot bouwen.” En laten ze daar nou ook nog iets van opsteken: “Sommigen vinden na hun werkstraf een baan als hovenier.”
Streng maar rechtvaardig is het credo op de Lutma: duidelijke regels die je consequent volgt. Dat geldt ook voor de dagelijkse ontvangst. Die ochtend gaan zoals elke dag stipt om half acht de deuren open. Jongens en mannen – hoekig en bonkig, allemaal even onverschillig – schuifelen naar binnen. Het merendeel met een donkere huidskleur, sommigen in een nette jas en met gepoetste schoenen, anderen met bomberjacks, glimmende knopjes in hun oren, capuchons over het hoofd. Binnen is het opvallend stil en wordt er naar elkaar geloerd, soms wat gemompeld. Een grote klok boven de deur geeft aan hoeveel seconden er nog zijn totdat het acht uur is. Want om acht uur stipt gaan diezelfde deuren weer dicht.
Binnen wordt de verdeling voor die dag gemaakt: wie gaat er met welke werkmeester waarheen? Arjan gaat naar het Amstelpark. In zijn bus heeft hij vandaag een rustige Marokkaanse man, een boekbinder die eruit ziet als een brave huisvader en absoluut anoniem wil blijven; Landus, gepakt voor drankoverlast; Maikel (24), naar eigen zeggen gestraft voor rijden onder invloed en Bas (31), vader van drie kinderen en eveneens gepakt voor een biertje te veel achter het stuur.

‘Het is hier geen strafkamp. Als jij gedwongen wordt iets te doen, zet je ook je hakken in het zand’